

Як бачимо, традиційно УПЦ МП продовжує домінувати в сільській місцевості, в малих містах доволі активно працюють протестантські релігійні організації.

Отже, діалог культур це складний процес за своєю структурою, умовами здійснення, значенням, змістовним рівнем тощо. Він знаходиться під впливом різних факторів і перш за все - від культурних та релігійних відмінностей, що мають глибокі коріння. Важливою компонентою словосполучення діалог культур є культура, яка під час збройного конфлікту в Україні перетворилася на головну складову збереження ідентифікації нації. Не менш важливим фактором в умовах конфлікту постає і релігійний фактор[11].

Умовами конструктивного культурного діалогу є: наявність рівноправних суб'єктів діалогу; перевага внутрішніх зв'язків над зовнішніми в структурі взаємозв'язків між суб'єктами активної взаємодії; пріоритет загальнолюдських цінностей; висока культура суспільства, здатного творчо сприймати іншу культуру; наявність потреби у діалозі; бажання партнерів виробити спільну нову культурну парадигму. Крім того, необхідне бажання та воля всіх учасників до пошуку взаємопорозуміння.

Джерела

1. Шейко В.М. Генеза та еволюція діалогу культур у цивілізаційному глобалізаційному світі [Електронний ресурс] / - Режим доступу: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura33/04.pdf>
2. Новая философская энциклопедия [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://iphras.ru/elib/0958.html>.
3. Кокшаров Н.В. Взаимодействие культур: диалог культур [Електронний ресурс]. / Н.В. Кокшаров - Режим доступу: <http://credonew.ru/content/view/352/28/>
4. <https://www.facebook.com/krayna.ukraina/>
5. <http://orbital.dn.ua/den-evropy-v-krasnoarmejske-v-tsentre-goroda-razvernuli-flag-evropy.html>
6. <http://tyzhden.ua/Society/168974>
7. <http://vgolos.zt.ua/yak-u-nemyrnytsyah-svyatkuvaly-kupalski-rosy-foto.html>
8. Банах В. Нові російські слов'янофіли та євразійці 90-х років. Релігійний аспект.//Історія релігій в Україні. Кн. 2. - Львів : Логос, 2016 . – С. 138- 145.
9. Шевцов В.М. Диалог мировых религий как важнейшее условие обеспечения национальной безопасности [Електронний ресурс]. / - Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/dialog-mirovyh-religiy-kak-vazhneyshee-uslovie-obespecheniya-natsionalnoy-bezopasnosti>
10. Дані Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2016/63055/>
11. Келеберда Н.Г. Диалог религий в культурном контексте культур [Електронний ресурс]. / - Режим доступу: http://www.journal-nio.com/index.php?option=com_content&view=article&id=442&Itemid=88

12. Едуард МАРТИНЮК та Олена НИКИТЧЕНКО. Конвергентні процеси в сучасному релігійному житті та свобода совісті

У світі, де сучасні аналітики впевнено стверджують, що кількість терористичних актів та їх жертв буде лише зростати, ознака того, що за більшістю цих людських трагедій криється релігійна вмотивованість злодіїв, мабуть не зовсім зручно вести розмову про речі, що знедавна вважались більш-менш сталими – про конвергентні процеси у релігійному житті сучасності. Але іншого засобу подолання релігійних розбіжностей аніж шлях взаємопорозуміння між учасниками будь якого конфлікту, особливо такого, що набув антагоністичного рівня, людство ще не створило.

Підсумовуючи головні тенденції розвою релігійного життя другої половини ХХ – початку ХХІ століть (актуалізація есхатології та соціальних концепцій, американізація, інклюзивізм, віртуалізація, глобалізація, діалог, екуменічний рух, егосинтонізація, екзотерізація, консюмерізм, модернізм і постмодернізм, нові релігії, паксізація, приватизація, сучасний релігійний плюралізм, раціоналізація культових дій, ревівалізм, секуляризація, синкретизм, сцієнтизм, уніфікація екстеріоризації, толерантність, фемінізація, фундаменталізм, харизматизація – перелік їх тут не є вичерпним) в їх взаємозв'язку зі станом свободи совісті, можна сказати: по-перше, що всі вони одноставно впливали на процеси відтворення свободи віри, чи не віри, а по-друге, самі відтворювались під впливом здійснення свободи думки.

У цій статті ми спробуємо констатувати цей взаємовплив лише на деяких конвергентних процесах релігійного життя за період, що розглядається, які свідчать про те, що можливості подолання людством міжрелігійної конфронтації ще не втрачено. Хоча ми розуміємо, що акселерація сучасного життя може покінчити досить швидко як з кожною тенденцією, яка нині вимальовується, а також те, що в будь-який момент можуть з'явитись більш вагомні риси розвою соціуму, як то, наприклад, передбаченне трансгуманізмом постання транслюдини через декілька десятиріч, чому дають знаки сучасні технології. Це, мабуть, один з найважливіших прогнозів. Але якщо він відбудеться, то всі ті проблеми, якими людство переймається всю історію свого існування будуть не просто вирішенні, а й втратять всілякий сенс. Тобто, людство взагалі і досягло свого сучасного стану, коли виходило за межі проблем попереднього розвою. І хоча попередні форми відтворення підтримують домінантні напрямки сучасного розвою чи протистоять йому, але ж таким чином присутні у ньому, то створення транслюдини - це буде настільки якісний злам усіх попередніх типів суспільного устрою, що мають справу із совістю як такою, що може станеться щось таке, що зараз передбачити аж ніяк не можливо. Вигадувати з цього приводу можна, але тут у нас про це йдеться ще й тому, що віртуалізація, як конвергентний процес у сучасному релігійному житті, має до цього не такого вже далекого майбутнього пряме відношення. Вона змінює уявлення про світ, про зміст і сенс людського існування, хоча б тим, що вже зараз подвоює світи, як, наприклад, у «Pokémon Go». У тій додатковій реальності вже зараз байдуже, хто слідкує за покемонами (у нашому випадку - віруюча чи невіруюча людина, чи до якої релігії і як вона ставиться, вже зараз не має особливої значущості місце знаходження покемона (сакральне чи профане). І це лише початок масового переходу в додаткову реальність. А потім ця додаткова дійсність набуде рис потойбічного життя, паралельних світів та інших уявлень, що досі мали лише ірреальний вимір. З найбільш розвинених засобів комунікації світові мережі вже зараз стали загальносвітовим нагробком усіх користувачів кожному з тих, які надали про себе будь-яку інформацію. Вже зараз кожен може скласти у цій мережі епітафію про себе, що ніколи не згине, поки буде жити хоч один користувач. Відтак від безсмертя до нагробка - над тим хто не підпадає під «воскресіння» усіх, як бажав того М. Фьодоров. Мабуть можна згадати про Кюв'є, який колись казав, що, маючи лише одну кістку, можна створити портрет страченого ящера. Важливіше для людини її духовне відтворення. Скільки для цього знадобиться інформації, то зараз можна лише гадати.

Однак, ці ще досить гіпотетичні погляди на вплив віртуалізації (а до того ж і нано - та інших технологій) на можливі радикальні зміни у сфері відтворення свободи совісті, зовсім не заперечують необхідності вирішувати її сучасні проблеми, безумовно спираючись на досвід, що накопичило людство у цій галузі свого поступу. Як вже неодноразово підкреслювалось, віртуалізація: 1) дає можливість кожній релігії існувати он-лайн; 2) в самій мережі з'являються новітні релігійні утворення (які в свою чергу можуть вийти в офлайн, як то сталося, наприклад, з «Макаронним монстром»); 3) кожному користувачеві надається можливість бути в спілкуванні і в Інтернеті з будь-якою вірою, чи невір'ям – зрозуміло, що у такому вигляді як тут сформульовано – це, власне кажучи і є втілення свободи совісті за межами будь-яких умов, окрім прямого втручання правоохоронних чи то недемократичних режимів. Таким чином, можна було б сказати, що за Г. Гегелем Абсолютна ідея «свободи совісті» знайшла сама себе і не потребує в наступному жодного розвою. Але, як ми вже вище зауважили, до абсолютної ідеї свободи совісті користувачам мережі, принаймні в окремих країнах (з найбільших - Китай та Росія) ще далеко. Але мабуть саме існування віртуальної реальності надає можливості кожній релігійній організації у самовиявленні на теренах всесвітньої павутини, що дозволяє навіть самим незначним з точки зору кількості прихильників релігійних організацій мати доступ у всіх можливих Інтернет форматах кожному з користувачів мережі – це той конвергентний процес в сучасному релігійному житті світу, який ми назвали «уніфікацією екстеріоризації». За цією назвою криється ще одна сучасна риса свободи совісті – рівність доступу кожному релігійному напрямку та віруючій чи то невіруючій людині сповідувати та поширювати свої погляди у різній комунікативній площині (зрозуміло, що знову йдеться лише про демократично налаштовані суспільства).

Є конвергентні процеси, що свідчать про радикальні зміни в осмисленні самої можливості поєднання віруючих людства. Перш за все, йдеться про «вельтізацію» (від нім. *die Welt* – світ). Нами запропоновано цей термін, щоб запобігти термінологічній плутанині, яка виникла у сучасному суспільствознавстві взагалі і в релігієзнавстві зокрема при визначенні сучасного явища, яке можна коротко описати як бажання, прагнення та потяг вірних різних деномінацій, духовних практик та віруючих за межами релігійних напрямків, а також і деяких невіруючих до поєднання в якусь одну організацію, переважно релігійну, чи таку, до лав якої мали б змогу приєднатись усі бажаючі, незалежно від їх ставлення до релігійної традиції чи новітніх релігійних утворень. Зараз це явище визначається як «релігійний синкретизм», чи то «суперекуменізм», чи то «плюротеїзм», чи то щось інше. Всі ці поняття мають, безумовно, відношення до явища, яке описане вище, але ж асоціюються, принаймні, саме з тим, що у новому об'єднанні бажають залишити у минулому.

Така ж доля в понятійному сенсі чекала і на термін «зростання інклюзівізму», що характеризує, за висновком його творця Пауля Хакера, лише універсальний характер індійської думки Незважаючи на це застереження видатного німецького індолога, нині цей термін набув змісту, який характеризує саме конвергентний процес релігійного життя світу. Йдеться про явище, коли якимось центральне уявлення чужої релігійної чи світоглядної групи (організації, напрямку тощо) ідентифікується, збігається з тим, чи іншим центральним уявленням групи, до якої належить людина наочно чи ні. Наголошення на цій ідентичності свідчить про підлеглість чи поступовість засвоєних уявлень, хоч сам чужий нічого для цього не зробив. Йдеться про гнучку інтелектуальну полеміку, в якій спрямування проти чужого світосприйняття супроводжується визнанням його важливіших понять чи навіть найважливішого поняття.

Однак, в сучасному науковому та теологічному середовищі (принаймні в християнському) термін «інклюзівізм» вже може за своїм розумінням мати і таке значення як «плюралізм», «толерантність» і навіть «релятивізм» - понять що, на наш погляд, мають у сучасному релігієзнавстві дуже насичений власний зміст.

Ще однією з сучасних умов втілення свободи совісті є сучасний «релігійний плюралізм». Що казати за увесь світ, коли в Україні та множинність релігійних напрямків, що склалася в країні наприкінці ХХ століття, вже не раз характеризувалася як одна із заporук того, що ця свобода в ній існує. Чому «сучасний релігійний плюралізм» розглядається як конвергентний процес, відповідь треба шукати і в тому, що і зараз з'являються новітні релігійні утворення, духовні практики. Цей процес не минає багатьох традиційних релігійних течій.

І насамкінець, лише на рівні тези треба виокремлювати особливу роль релігієзнавчих студій і практик у відтворенні конвергентних процесів в сучасному релігійному житті. Принаймні в Україні творча діяльність Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України позитивно впливає на міжрелігійні та міжконфесійні відносини в країні, сприяє дотриманню законодавства про свободу совісті всіма учасниками її втілення у незалежній державі.

Більш детальніший розгляд конвергентних та дивергентних процесів сучасного життя можна знайти в наших працях: Мартинюк Е. Конвергентні процеси у релігійному житті другої половини ХХ століття // *Наука і релігія: Проблеми діалогу*. Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова. - Одеса: АО „БАХВА”. -2002. – С. 43-48; Мартинюк Е., Никитченко О. Конвергентні та дивергентні процеси в релігійному житті світу та України // *Конвергентні та дивергентні процеси в релігійному житті світу та України*. – Одеса: ФОП «Фрідман О.С.». - 2012 . - С. 76-85; Мартинюк Е., Никитченко О. Вельтізація як конвергентний процес сучасного релігійного життя // *Evropsky Filozoficky a Historicky diskurz*. - Svazek 2; 2. vydání. – 2016 – С.63-69; Мартинюк Е., Никитченко О. Зростання інклюзівізму як конвергентний процес сучасного релігійного життя. // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Історія. Філософія. Політологія. Вип. №11. - Одеса: Фенікс, 2016. - С.83-91; Никитченко О. Екуменічний рух у сучасній Україні // *Актуальні проблеми філософії та соціології*. – 2016. - № 10. - С.102-106.